

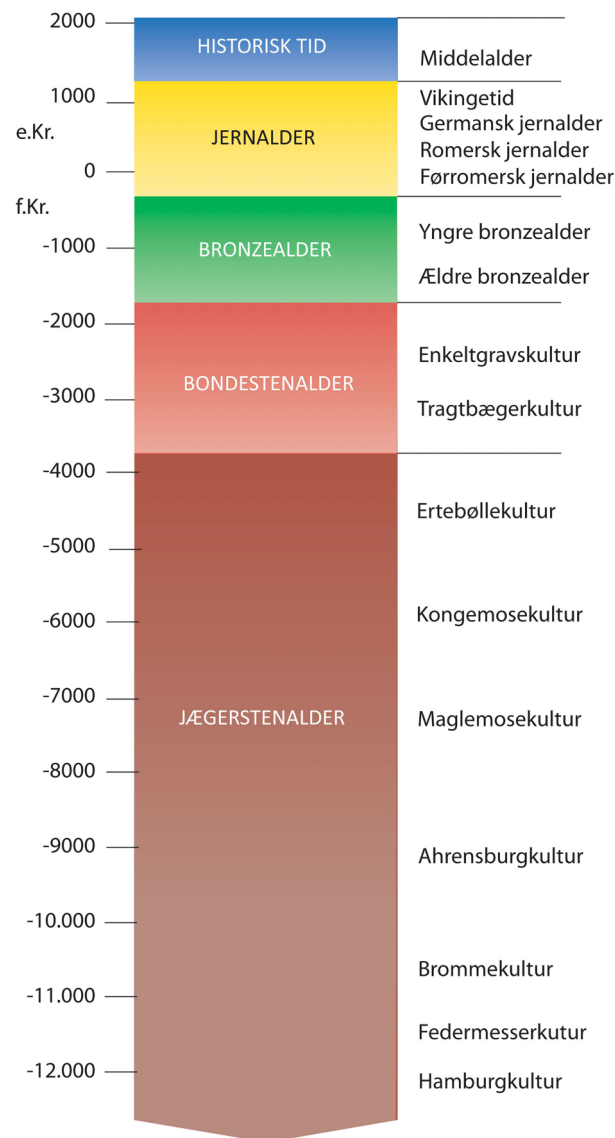
Spor efter sten- og bronzealder i Hadsund Øst

Arkæolog Sanne Thoudal Laustsen

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Stenalderen	4
Bronze- og Jernalder	5
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	6
Udgravningsdata	7

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport omhandler museets arkæologiske udgravning ved Sindholt i det østlige Hadsund. Udgravningen var fordelt på to fundområder, område A og område B.

Udgravningen blev udført i perioden 7. august 2023 til den 18. august 2023 og resulterede i udgravningen af to langhuse, en staklade og flere spredte jordovne/kogestensgruber. Anlæggene dateres fra yngre stenalder til ældre jernalder, men med hovedvægt af dateringerne imellem yngre bronzealder og ældre førromersk jernalder.

Undersøgelsens baggrund

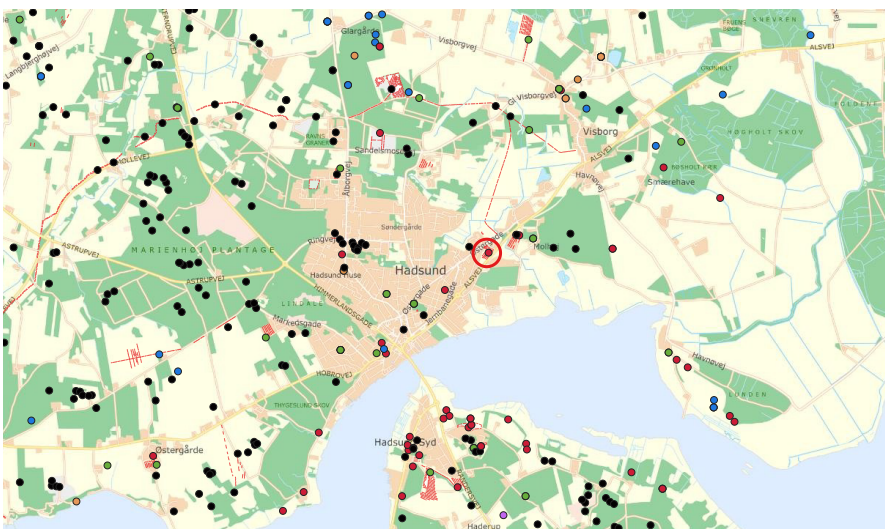
Figur 1. Museets udgravningsfelter er markeret med grønne polygoner. Den lilla streg er afgrænsningen af bygherres projektareal.

Indeholder data fra Klimadatastyrelsen.

I forbindelse med et nyt boligområde i det østlige Hadsund, udførte museet en forundersøgelse og en udgravning på det pågældende areal. Forundersøgelsen resulterede i tre fundområder (A, B og C), hvoraf A og B er udgravet og dokumenteret under denne kampagne. Fundområderne var henholdsvis 415 m² og 710 m² store.

I fundområde A blev der udgravet spor efter to treskibede langhuse samt en grube, mens der i fundområde B fremkom spredte bebyggelsesspor og en større mængde jordovne/kogegruber, der ligeledes alle blev udgravet.

Lokalområdet i oldtiden

Figur 2. Museets udgravning er markeret med en rød cirkel cirka midt i billedet. De resterende røde polygoner er tidligere undersøgelser lavet af museet. Prikkerne på billedet er fortidsminder fundet i området (rød=stenalder, grøn=bronzealder, blå=jernalder, sort=oldtid).

Indeholder data fra klimadatastyrelsen.

Udgravningsfelterne ligger i et område, der i dag er blevet kraftigt udstykket gennem de sidste 50 års byggerier. Fundområderne er beliggende på toppen af en mindre bakke, hvor kystlinjen i oldtiden har lagt få meter syd for. Syd for udgravningsfelterne har museet også lokaliseret en køkkenmødding fra stenalderen, som ligger ved den gamle kystlinje. Allerede til i 1887 registrerede nationalmuseet køkkenmøddingen første gang og ved forundersøgelsen forud for denne udgravning, lykkedes det museet at lokalisere den igen. Køkkenmøddingen er registreret som fundområde C og er beskrevet i en særskilt rapport.

I en radius af tre kilometer rundt om lokaliteten findes 132 registrerede fortidsminder. Langs den nuværende kystlinje ses i alt 19 skaldynger, alle ligeledes dateret til stenalderen. Der er registreret tre bronzealderbosættelser, 15 gravfund hovedsageligt fra bronzealderen og flere områder med kogegruber ligeledes fra bronzealderen. Derudover ses 64 rundhøje, to fra bronzealderen mens de resterende er dateret bredt til oldtiden. Således kan man se at området har været beboet i store dele af oldtiden.

Undersøgelsens resultater

Figur 3: De arkæologiske anlæg fundet i de to fundområder. De fundne huse er markeret med lys grå baggrund.

Indeholder data fra klimadatastyrelsen.

I forbindelse med undersøgelsen blev der fundet 80 arkæologiske anlæg. 65 af dem var stolpehuller, 11 var koge/ildgruber, tre blev tolket som gruber og ét som et muligt ristningsanlæg, man har brugt til at åbne muslinger med.

Stenalderen

Figur 4: Stenalderanlægget set i fladen. Det sorte lag med skaller ses som en krans rundt om anlægget. Det er dette sort lag, der er dateret til enkeltgravskulturen.

Foto: Nordjyske Museer.

Beliggende nordøst i felt B er anlæg A156. Anlægget har en anderledes udformning, der gør det svært at bedømme hvad anlægget egentlig har været brugt til. Anlæggets ydre kant var et mørkt trækulsfarvet fyld, fyldt med skaller og trækulsrester. Skallaget bestod af østers, hjertemuslinger og små snegle og konkylier. Skallerne var ikke tydeligt varmepåvirket.

Inden skovlen blev sat i anlægget, gik diskussionen på hvorvidt anlægget kunne være resterne af beboelse fra stenalderen, grundet dets placeringen tæt på køkkenmøddingen og den gamle kystlinje. Det viste sig dog ved udgravningen af anlægget, at dette ikke var tilfældet. På trods af tvivl om anlæggets funktion, blev der taget jordprøver, for at få anlægget dateret.

Resultatet af denne datering placerer anlægget i enkeltgravskulturen (2571-2298 f.Kr.), hvilket vil sige at anlægget hører til i stenalderen. Anlægget er det eneste med den datering i udgravningsfelterne. Det må derfor antages at der er en relation til køkkenmøddingen, fundet sydligt på arealet. 14C-dateringer fra skaller i køkkenmøddingen har påvist, at de øverste lag har en lignende datering. De øverste 40 cm er dateret til 2880-2455 f.Kr.

En mulig forklaring er, at anlægget har været et ristningsanlæg, hvor man har varmet muslingerne op, for at få dem til at åbne sig inden spisning. Dette er en nem måde at få muslingerne til at åbne sig, da muslingerne kun kortvarigt skulle ind i bålet. Det kan forklare hvorfor de fundne skaller ikke synes at have været udsat for voldsom varme.

I forbindelse med muldafrømningen blev der fundet to flintøkser. Økserne er såkaldte skiveøkser. Begge blev fundet i muldlaget ved felt B. Økserne stammer fra Ertebøllekulturen (5400 – 3900 f.Kr.) og er dermed ældre end de resterende fund og de udgravede anlæg. Økserne stammer formentligt også fra køkkenmøddingen.

Bronze- og Jernalder

Af de mange stolpehuller fundet blev der udredt i alt tre konstruktioner (K1, K2 og K3). K1 og K2 er betegnet som 3-skibet langhuse og K3 som en staklade.

Konstruktion 1 var 10,5 meter langt og 3,8 meter bredt målt mellem tagstolpehullerne. Konstruktionen bestod af to rækker tagstolpehuller, hvor i alt fem sæt har båret taget. Huset havde et areal på 40 m² og lå ved siden af konstruktion 2. Konstruktion 2 var 15,5 meter langt og 3,5 meter bredt. Konstruktionen bestod af fem sæt tagstolper ligesom huset ved siden af. Husets areal var 54 m². Stolpehullerne i begge huse var godt bevaret og sås tydeligt i undergrunden.

Bygningerne har været øst/vest orienteret, hvorved de har været mindst udsat for vestenvinden og blevet afkølet mindst mulig. Samtidig har bygningerne haft den største aflange flade vendt mod syd, hvorved solen har haft de bedste betingelser for at opvarme huset.

K1 og K2 er begge ¹⁴C-dateret. K1 er dateret til yngre bronzealder (816 – 596 f.Kr.), mens dateringerne fra K2 er placeret fra yngre bronzealder til ældre førromersk jernalder (751 – 414 f.Kr.). Således kan husene godt være samtidige, eller den ene kan efterfølge den anden.

Konstruktion 3 var dårligt bevaret og målte kun 4 x 3 meter. Det giver et beskedent areal på 12 m². Dybden på de bevarede stolpehuller var mellem 11 og 27 cm. Konstruktionen har formentligt dannet en såkaldt staklade, brugt til opbevaring af halm, hø eller andet forråd. Stolperne kan også danne et fire-stolpe anlæg, som er almindelige udhuse. Denne type konstruktion har ofte relation til langhusene, men da K3 ikke er ¹⁴C-dateret, kan dette ikke fastslås.

Figur 5. Skiveøkse X25 fundet i muldlaget ved felt B. Øksen stammer fra Ertebøllekulturen.

Foto: Nordjyske Museer.

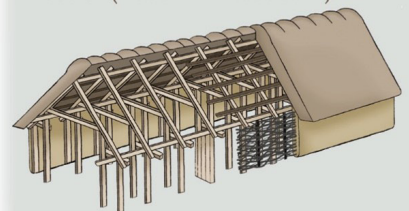
Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skille vægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejds- og opbevaringshus. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftest med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

Figur 6: Kogestensgrube A162. Her ses det sorte trækulslag tydeligt. Mod bunden de sten man har opvarmet og lavet sin mad på.

Foto: Nordjyske Museer.

Der er udgravet 12 koge-/ildgruber. Gruberne har formentligt fungeret som jordovne til madlavning, hvor man har opvarmet sten og bagt/stegt på eftervarmen. To af kogestensgruberne er ligesom langhusene dateret ved hjælp af ^{14}C . Begge gruber er dateret fra yngre bronzealder til ældre førromersk jernalder (766 – 416 f.Kr.) og har derved samme datering om langhusene.

I nogle af anlæggene blev der fundet rester af keramik, men uden nogen særlig karakteristika eller egentlig udsmykning. Der ses et enkelt sideskår med to fingerfuger der går på tværs af hinanden, så de nærmest slår et kryds. Keramikken stammer fra yngre bronzealder (1100 – 500 f.Kr.).

Sammenfatning og perspektivering

Udgravningen har fremlagt bopladsspor fra yngre stenalder, yngre bronzealder og ældre jernalder, hvilket er med til at give et mere differentieret billede af kulturlandskabet og levemåden i oldtiden, som kan sammenholdes med resultater fra andre bopladser. Bosættelserne er hver især vigtige brikker i forståelsen af oldtidens kulturlandskab i det sydøstlige hjørne af Himmerland. Bopladsen er placeret på en af de små bakkeøer, på overgangen mellem det store højere liggende morænelandskab og den forholdsvis nære adgang til fjorden mod syd. De massive forekomster af gravhøje mod nordvest i området mellem Astrup, Terndrup og Hadsund vidner om stor aktivitet i bronzealderen, både i form af bosættelser og begravelser, men også i form af transportruter mellem Himmerland og Ommersyssel.

Med fund om disse bliver vi klogere på hvordan man i oldtiden bevæger sig fra spredte gårdsenheder til at man samler sig i mindre samfund. Lokalteteten har bidraget til vores samlede forståelse af samfundet i perioden og bidraget til den allerede igangværende kortlægning af den forhistoriske bebyggelse i Hadsund og omegn.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, Jørgen. 2002. *Danmarks Oldtid. Stenalder 13.000-2.000 f.Kr.*

Gyldendal

Jensen, Jørgen. 2002. *Danmarks Oldtid. Bronzealder 2.000-500 f.Kr.*

Gyldendal

Jensen, Jørgen. 2003. *Danmarks Oldtid. Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr.*

Gyldendal

Kogestensgrube

Kogestensgruber er fortidens kuglegrill, hvor man har tændt op og stegt på eftervarmen i en lukket beholder. I stedet for grillkul og tændvæske har de tændt bål i et hul i jorden og varmet sten op. Stenene har så afgivet varme til stegen, og hullet blev lukket med græstørv eller bare til-dækket med jord. Fortidens mennesker har nok haft stegen pakket ind, så den ikke knasede alt for meget, når den efter et par timer i jorden var gennemstegt og klar til servering.

Udgravningsdata

Sindholt fundområde A og B

- Nordjyske Museer jnr. 8142
- Udgravningsperiode: 7. – 18. august 2023
- Fund & Fortidsminder: 120404 Sb.nr. 103, 104
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 23/12203
- Bygherre: JBE Projektering ApS
- Undersøgt areal: 1.125 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæologer:
 - Rene Gravgaard Pedersen
 - Sanne Thoudal Laustsen
 - Museumsinspektør
 - Karen Povlsen
 - Thomas Rune Knudsen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg